

Πολιτιστικός Τουρισμός και περιβάλλον (Cultural Tourism and enviroment)

Παράδειγμα: Το Ναυτικό Μουσείο Λιτοχώρου (Maritime Museum of Litochoro

in Greece)

Έρευνα - Μελέτη της επιμελήτριας του Ναυτικού Μουσείου Λιτοχώρου

Σαπφώ Μορτάκη Μουσειολόγο - Διδάκτωρ στην ιστορία τέχνης.

Δημοσιεύτηκε στο διεθνούς κύρους Αμερικανικό επιστημονικό περιοδικό

International Journal of Contemporary Research (November 2013)

Πολιτιστικός τουρισμός και περιβάλλον:

η περίπτωση του Ναυτικού Μουσείου Λιτοχώρου
(Αποτελεί μετάφραση του αγγλικού άρθρου Cultural

tourism and environment: the example of the Maritime Museum of Litochoro

in Greece, το οποίο δημοσιεύτηκε στο περιοδικό International Journal of

Contemporary Research, 3 (11), 85-90, November 2013).

Περίληψη

Η παρούσα εργασία ερευνά το κατά πόσο ο πολιτιστικός τουρισμός και ιδιαίτερα σε τοπικό επίπεδο, ενισχύει την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη ενός τόπου.

Για τον σκοπό αυτόν, στην εισαγωγή ορίζονται, εν συντομία, οι έννοιες του πολιτισμού

και του τουρισμού, ώστε να καταστεί εμφανής η σύνδεση μεταξύ τους. Ο κορμός της εργασίας χωρίζεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο, που αποτελεί και τη θεωρητική βάση του άρθρου, αναλύεται, με βάση βιβλιογραφική έρευνα, ο όρος πολιτιστικός τουρισμός και αναφέρονται οι επιπτώσεις του στις τοπικές κοινωνίες τόσο σε οικονομικό όσο και σε κοινωνικό – πολιτισμικό επίπεδο. Στο δεύτερο μέρος, εφόσον εστιάσουμε στο φαινόμενο του πολιτιστικού τουρισμού στην ελληνική πραγματικότητα,

επιχειρούμε, μέσα από μια μελέτη περίπτωσης, να αποδείξουμε τη θετική συμβολή

του Ναυτικού Μουσείου Λιτοχώρου, που χρησιμοποιούμε ως παράδειγμα, στην

πολύπλευρη ανάπτυξη της περιοχής. Τέλος, στον επίλογο, πραγματοποιείται μία

σύνθεση των εξεταζομένων ζητημάτων, γίνεται μία συνολική αποτίμηση του

φαινομένου και δίνονται προβληματισμοί για περαιτέρω έρευνα.

Λέξεις κλειδιά:

πολιτισμός, τουρισμός, τοπική κοινωνία, μουσείο, ανάπτυξη.

Εισαγωγή

Τουρισμός είναι η περιήγηση. Η λέξη προέρχεται από το αγγλικό ρήμα "to tour",

κάνω τον γύρω, περιοδεύω και σημαίνει σήμερα την μετακίνηση ανθρώπων ή

ομάδων από περιοχή σε περιοχή, με σκοπό την αναψυχή, περιήγηση και επίσκεψη

ιστορικών χώρων και αξιοθέατων. Ο όρος σημαίνει, ακόμα, και το σύνολο των

θεμάτων τεχνικής, οικονομικής ή εκπαιδευτικής φύσεως, που δημιουργεί σε

κάθε τόπο η μετακίνηση αυτή (Παρασκευαΐδης, 1960). Είναι ένα παγκόσμιο

κοινωνικό -οικονομικό φαινόμενο, που έχει τη βάση του στην ανάγκη του ανθρώπου

για αναψυχή, για επαφή με τη φύση και τη γνωριμία ξένων τόπων και πολιτισμών. Ο πολιτισμός είναι ένας ζωντανός συνδυασμός των δημιουργικών δραστηριοτήτων ατόμων και κοινωνιών, τόσο στο παρελθόν όσο και στο παρόν και το μέλλον (Coccossis & Nijkamp, 1995), που ορίζουν τα μοναδικά χαρακτηριστικά του κάθε ανθρώπου και του κάθε τόπου και οι οποίες, διαμέσου των αιώνων, σχημάτισαν

ένα σύστημα αξιών και παραδόσεων σε υλική μορφή αλλά και σε άυλη.

Ο πολιτισμός αποτελεί το περιβάλλον, μέσα στο οποίο η πνευματική ζωή των

ανθρώπων σχηματίστηκε, γαλουχήθηκε και αναπτύχθηκε, έτσι ώστε πολλές

επιθυμίες δημιουργήθηκαν και ικανοποιήθηκαν, όπως και αυτές για αναζήτηση του νέου, του διαφορετικού από την καθημερινή ζωή, επιθυμίες που είναι από τους κύριους λόγους γένεσης και ανάπτυξης του τουρισμού, ο οποίος αποτελεί ένα αποτελεσματικό εργαλείο πολιτισμικής ανταλλαγής, μια ζωτική γέφυρα ανάμεσα στο ανθρώπινο είδος και στην κληρονομιά του

(Παυλογεωργάτος & Κωσταντογλου,2004).

Στο πρώτο μέρος της παρούσης εργασίας θα εξετάσουμε τον σύνθετο όρο

πολιτιστικός τουρισμός και θα αναφέρουμε τις επιπτώσεις που έχει στη ζωή ενός τόπου. Θα επιμείνουμε στον αντίκτυπο του φαινομένου στις τοπικές κοινωνίες και θα τον αναλύσουμε μέσα τόσο σε οικονομικό όσο και σε κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο. Στο δεύτερο μέρος, μέσα από μία μελέτη περίπτωσης, και συγκεκριμένα το Ναυτικό Μουσείο Λιτοχώρου, θα επιχειρήσουμε να αποδείξουμε τη θετική

συμβολή ενός μουσείου στην ανάπτυξη μιας τοπικής κοινωνίας.

Μέρος Α'

Πολιτιστικός τουρισμός: ορισμός του όρου

Ο πολιτισμικός τουρισμός είναι το πρώτο και μακροβιότερο είδος τουρισμού.

Έχει μια διαχρονική σημασία στα ευρωπαϊκά πολιτισμικά ήθη και μια

αυξανόμενη απήχηση σε ολοένα και μεγαλύτερα κοινωνικά στρώματα

(Πασχαλίδης, 2002). Αποτελεί ένα ιδιαίτερο είδος τουρισμού, που περιλαμβάνει

πληθώρα δραστηριοτήτων, όπως την παραδοσιακή αρχιτεκτονική, παραδοσιακές

τέχνες και προϊόντα, παραδοσιακό τρόπο ζωής και δράσης, ως και τον

θρησκευτικό τουρισμό (Παυλογεωργάτος & Κωσταντογλου, 2004).

Κατά καιρούς έχουν δοθεί πολλοί ορισμοί του πολιτιστικού τουρισμού, όπως

ότι ο πολιτιστικός τουρισμός υποδηλώνει την ανάγκη αναζήτησης του τρόπου ζωής των ανθρώπων τόσο στο παρόν όσο και στο παρελθόν

(Kennedy, 2002) ή ότι ο πολιτιστικός τουρισμός περιλαμβάνει την επίσκεψη σε

ιστορικούς και αρχαιολογικούς χώρους, την παρακολούθηση τοπικών φεστιβάλ, χορών και τελετών (Bescoulides et al., 2002). Κατά τους MakIntosh & Goeldner (2000) ο πολιτιστικός τουρισμός συνίσταται σε κάθε είδους ταξίδι, κατά το οποίο μαθαίνουμε για την ιστορία και την κληρονομιά των άλλων και για τους σύγχρονους τρόπους ζωής ή σκέψης. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (WTA) ορίζει τον πολιτισμικό τουρισμό ως τις μετακινήσεις ανθρώπων, ειδικά για πολιτιστικούς σκοπούς, όπως εκπαιδευτικές περιηγήσεις, περιηγήσεις τέχνης και πολιτισμού, ταξίδια για φεστιβάλ και άλλα πολιτιστικά γεγονότα, επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους και μνημεία, ταξίδια με σκοπό τη μελέτη του φυσικού τοπίου, της λαϊκής παράδοσης ή της τέχνης, καθώς και ταξίδια με σκοπό το προσκύνημα σε ιερούς τόπους λατρείας (WTA, 1985). Στις δεκαετίες του 1980 και 1990 η ανάπτυξη και η ανάδειξη του τουρισμού ως της ταχύτερα αναπτυσσόμενης βιομηχανίας και του σημαντικότερου παράγοντα δημιουργίας θέσεων εργασίας, προκάλεσε ευρείας κλίμακας κοινωνικό -

οικονομικές και πολιτισμικές τάσεις, με σημαντικότερες α) τον εκδημοκρατισμό

του τουρισμού και της πολιτισμικής κατανάλωσης, καθώς αυτά δεν αποτελούν

πλέον προνόμια μιας μικρής κοινωνικής ελίτ και β) τη σταδιακή διεύρυνση της

έννοιας της πολιτισμικής κληρονομιάς, ώστε να καλύπτει όχι μόνο την υψηλή,

αλλά και τη χαμηλή κουλτούρα, όχι μόνο τον υλικό αλλά και τον πνευματικό

πολιτισμό, όχι μόνο το ανθρώπινο αλλά και το φυσικό περιβάλλον

(Πασχαλίδης, 2002).

Σε παγκόσμιο επίπεδο ο τουρισμός έχει αυξητικές τάσεις τόσο σε ποσοτικό

όσο και σε ποιοτικό επίπεδο (εμφάνιση νέων μορφών), με αποτέλεσμα να

μετατρέπεται σε ένα διαφοροποιημένο, ποικιλόμορφο και πολύπλοκο

φαινόμενο. Αν και ο μαζικός τουρισμός παραμένει η κύρια μορφή τουρισμού

σε διεθνές επίπεδο, νέες μορφές τουρισμού, που έχουν σχέση με τον πολιτισμό,

το περιβάλλον, την εκπαίδευση, την υγεία, τον αθλητισμό κ.α., έχουν αρχίσει

να αναπτύσσονται. Γενικά υπάρχει μία τάση των Ευρωπαίων καταναλωτών του τουρισμού προς μια κατεύθυνση αναψυχής με περισσότερες δραστηριότητες και με μεγαλύτερο πολιτιστικό περιεχόμενο, σε αντίθεση βέβαια με το κλασικό μοντέλο τουρισμού του ήλιου και της θάλασσας (Παυλογεωργάτος & Κωσταντόγλου, 2004). Στην έρευνα του Παπαθεοδώρου αναφέρεται ότι μεγάλο μέρος του τουριστικού ρεύματος συνδυάζει διακοπές και ψυχαγωγία με επισκέψεις στους αρχαιολογικούς χώρους και τα μουσεία. Στην έρευνα των Enright & Newton (2004) ερευνώνται μεταξύ άλλων τα είδη διασκέδασης που μπορεί να προσφέρει μια περιοχή, όπου βρίσκονται μουσεία, προκειμένου να επιλεγεί από τους τουρίστες. Ο πολιτιστικός τουρισμός αναγνωρίζεται πλέον σαν μια νέα αγορά στη βιομηχανία του τουρισμού, η οποία αντανακλά μια

αλλαγή στις ανάγκες του σύγχρονου τουρίστα, παρόλο που είναι μια μορφή

τουρισμού που πάντα υπήρξε διαμέσου όλων των υπολοίπων μορφών του

(Richards, 2001).

Οι επιπτώσεις του πολιτιστικού τουρισμού

Ο πολιτιστικός τουρισμός εκτός από την κοινωνικο-πολιτιστική διάσταση

έχει επίσης και μία οικονομική διάσταση (Cengiz,Ery.Imaz&Ery.Imaz,2006).

Μπορεί να αποβεί ιδιαίτερα ωφέλιμος τόσο για την κοινωνία του τόπου

υποδοχής όσο και για τον τουρίστα, όπως μέσω των εσόδων, που

δημιουργεί στους τόπους προορισμού αυτού του είδους μπορούν να

συντηρηθούν πολιτισμικοί πόροι που, υπό άλλες συνθήκες θα είχαν

καταστραφεί (Παυλογεωργάτος & Κωσταντογλου, 2004).

Ο πολιτιστικός τουρισμός μπορεί να αποτελέσει ένα εργαλείο στην

αξιοποίηση της πολιτιστικής παράδοσης και παραγωγής ενός τόπου,

όπως συνέβη σε πολλές χώρες (Βενετία, Φλωρεντία, Αμστερνταμ) και

αυτό είναι δυνατόν να επιτευχθεί με την συνεργασία του οικονομικού

(επιχειρηματικού και εμπορικού δυναμικού) με το πολιτιστικό και

καλλιτεχνικό δυναμικό μιας περιοχής μέσα από κοινούς στόχους και οράματα. Κάθε τόπος, αξιοποιώντας την πολιτιστική του παράδοση

αλλά και την υπάρχουσα καλλιτεχνική παραγωγή, το έμπυχο υλικό

όλων των ηλικιών και φύλων, εργαζόμενους και επιστήμονες, μπορεί

να δημιουργήσει ένα ιδιαίτερο τουριστικό προϊόν, που να εμπλέκει την

τοπική οικονομία στη διαχείριση και την εκμετάλλευσή του, με οφέλη

άμεσα αλλά και σε μακροπρόθεσμο επίπεδο, ώστε να επιστρέψουν στην

τοπική οικονομία και να την ανατροφοδοτούν (Ζούνης, 2012).

Ειδικότερα, η ανάπτυξη του τοπικού πολιτιστικού προϊόντος με σημείο

αιχμής τον τουρισμό, μπορεί να περιλαμβάνει τις τέχνες και καθετί

που αποτελεί μέρος της ιδιαίτερης ιστορικής μνήμης και της βιωμένης

εμπειρίας του τόπου.

Το πολιτισμικό τουριστικό προϊόν που θα προβάλει ο τόπος μπορεί

να συνίσταται ενδεικτικά σε:

Δημιουργία πολυδύναμων πολιτισμικών κέντρων, κατάλληλα

διαμορφωμένων, ώστε να παρέχουν εκπαίδευση ή παρουσίαση σε

ποικιλία τεχνών, από τις παραδοσιακές (π.χ. ξυλογλυπτική, κεραμική,

υφαντουργία) και τις καθιερωμένες (μουσική, χορός, ζωγραφική, θέατρο),

όσο και τις πιο σύγχρονες οπτικοακουστικές και γραφιστικές τέχνες

(φωτογραφία, βίντεο, multimedia, βιομηχανικό σχέδιο κ.α.).

Δημιουργία εμπορικών κέντρων για την έκθεση και διάθεση των προϊόντων

τοπικής παραγωγής.

Καθιέρωση τοπικών εορτών και εκδηλώσεων, που να αναδεικνύουν την

ιστορία και την πολιτισμική δραστηριότητα της τοπικής κοινωνίας,

ικανών να προσελκύσουν και ξένους επισκέπτες-τουρίστες.
Ανάδειξη της τοπικής πολιτισμικής κληρονομιάς. Αξιοποίηση και

ανάπλαση κτηρίων, που συνδέονται με την ιστορία και τις πολιτισμικές

εμπειρίες των κατοίκων και μετατροπή τους σε χώρους ανάδειξης τις

πολιτιστικής κληρονομιάς (παλιά εργοστάσια, αποθήκες κ.α.) ή τη
δημιουργία τοπικών μουσείων.
Αναβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος με τη δημιουργία έργων

πολιτιστικής υποδομής (δημιουργία πάρκων, πλατειών, φωτισμός,

ιδιαίτεροι χώροι πράσινου, τοποθέτηση γλυπτών κ.α.) με παράλληλη

ενημέρωση των κατοίκων για τα τοπικά περιβαλλοντολογικά προβλήματα

(κυκλοφοριακό, μόλυνση, ρύπανση) και την κινητοποίησή τους για

εθελοντική συμμετοχή στην αντιμετώπισή τους.
Καλλιτεχνική πολιτική με την οργάνωση εκδηλώσεων για την προσέλκυση

μεγάλου αριθμού επισκεπτών-τουριστών, οι οποίες θα απευθύνονται και

σε άτομα, τα οποία σπάνια ή ποτέ δεν ήταν θαμώνες τους, όπως παιδιά,

τρίτη ηλικία, ΑΜΕΑ, μετανάστες (Σκαλτσά, 2007).

Οι επιπτώσεις στην τοπική κοινωνία θα είναι οικονομικές και

κοινωνικο-πολιτιστικές.

Οικονομικές επιπτώσεις:

Αύξηση της απασχόλησης.

Δημιουργία μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Βελτίωση του τοπικού περιβάλλοντος.

Ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας.

Περαιτέρω ενίσχυση και ενδυνάμωση του τοπικού προϊόντος.

Προβολή του τοπικού προϊόντος απέναντι στην παγκοσμιοποίηση

(Cengiz, Ery.Imaz & Ery. Imaz, 2006).

Αντιμετώπιση της εποχικότητας του τουριστικού προϊόντος, εφόσον

θα ακολουθηθεί πολιτική προσέλκυσης τουριστών καθ' όλο τον χρόνο.

Ανάπτυξη της νεανικής επιχειρηματικότητας.

Ανατίμηση της αξίας των ακινήτων και της γης.

Κοινωνικο-πολιτιστικές επιπτώσεις:

Ανάπτυξη του κύρους της περιοχής και της τοπικής κοινωνίας.

Δημιουργία αισθήματος υπερηφάνειας για τον τόπο.

Ενίσχυση της ψυχολογίας, της εκπαίδευσης του κοινωνικού σώματος.

Ενθάρρυνση των σχέσεων μεταξύ των κοινωνικών στρωμάτων και του πολιτιστικού περιβάλλοντος (Σκαλτσά, 2007).

Απόκτηση νέων εμπειριών και γνωριμία με διαφορετικούς πολιτισμούς (Cengiz, Ery.Imaz& Ery.Imaz).

Προαγωγή της πολιτιστικής συνείδησης.

Βελτίωση της αυτοεικόνας, της αυτοπεποίθησης, της ποιότητας ζωής

και της κοινωνικής συνοχής της τοπικής κοινωνίας.

Ενσωμάτωση ευρύτερου κοινού στις πολιτιστικές δραστηριότητες.
Πρωώθηση πολιτιστικών ανταλλαγών με άλλες χώρες.
Νέα ταυτότητα για τον τόπο.

Με την αγαστή συνεργασία των αρμόδιων φορέων που προαναφέραμε

και της τοπικής κοινωνίας, τα ανωτέρω είναι δυνατόν να επιτευχθούν

και, παράλληλα, να αποφευχθούν τυχόν δυσμενείς επιπτώσεις από

την εισροή των τουριστών, όπως:

Εμπορική εκμετάλλευση.

Προσωρινή απασχόληση.

Διατάραξη κοινωνικής ζωής.

Αλλοίωση της αυθεντικότητας των παραδόσεων και του

πληθυσμού του τόπου.

Δυσμενείς επιπτώσεις στο περιβάλλον.

Κάθε τόπος μπορεί να λάβει υπόψη τα επιτυχημένα παραδείγματα

εκπόνησης και εφαρμογής τέτοιων προγραμμάτων σε πόλεις,

όπως το Τορόντο, η Βοστώνη, η Γλασκώβη, το Μάντσεστερ,

το Μπιλμπάο κ.α. και να προσαρμόσει ανάλογα την πολιτική του,

ώστε να έχει θετικά αποτελέσματα για τον τοπικό τουρισμό.

Μέρος Β'

Ο πολιτιστικός τουρισμός στην Ελλάδα

Η Ελλάδα θεωρείται διεθνώς ως παγκόσμια κοιτίδα του

πολιτισμού και αποτελεί έναν από τους κλασικούς και

σημαντικότερους προορισμούς της Μεσογείου. Τα ταξίδια στην

Ελλάδα, για τουριστικούς λόγους, χρονολογούνται από τον

δεύτερο μ.Χ. αιώνα, συνεχίστηκαν σε όλες τις περιόδους

της ιστορίας της από τους ελληνιστικούς, τους ρωμαϊκούς,

τους οθωμανικούς χρόνους μέχρι και σήμερα (Πασχαλίδης, 2002).

Παρά τη μακρά ιστορία του τουρισμού στην Ελλάδα, τη σημερινή

μαζική μορφή απέκτησε μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο κατά τη

δεκαετία του 1950 (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001), με συνέπεια τη

σημαντική αύξηση του ισοζυγίου των πληρωμών.
Στο σύνολο των επιστημονικών άρθρων και των ακαδημαϊκών

συγγραμμάτων που αφορούν στον ελληνικό τουρισμό, ως

συγκριτικό πλεονέκτημα της ελληνικής τουριστικής βιομηχανίας

επισημαίνεται η πολιτιστική κληρονομιά.
Τα συγκριτικά πλεονεκτήματα του ελληνικού τουρισμού είναι

κυρίως κληρονομημένα, όπως για παράδειγμα το φυσικό περιβάλλον

και η πολιτισμική κληρονομιά, με συνέπεια να υπάρχει σημαντικό

περιθώριο ποιοτικής βελτίωσης με τη δημιουργία υποδομών

(Δογάνη,2009). Μέρος αυτής της πολιτισμικής βιομηχανίας, η σημασία

της οποίας αυξάνει προοδευτικά, είναι και τα μουσεία, τα οποία

καταρχάς δρουν ως πόλος έλξης επισκεπτών. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο,

έχουν αναπτυχθεί νέα φαινόμενα κατανάλωσης πολιτισμικής κληρονομιάς,

όπως ο πολιτισμικός τουρισμός, ο οποίος αναφέρεται τόσο στην επίσκεψη

των τουριστών σε μουσεία, αρχαιολογικούς χώρους και μνημεία, όσο και

στην παρακολούθηση των στοιχείων που συνθέτουν τη ζώσα πολιτισμική

παραγωγή (π.χ. παραδοσιακοί χοροί, διάφορα φεστιβάλ)

(Παυλογεωργάτος & Κωνσταντόγλου, 2004).

Τα τοπικά μουσεία, ως φορείς πολιτισμού, μπορούν να συνεισφέρουν

στην ανάπτυξη ενός τόπου, εφόσον η ολοκληρωμένη τοπική ανάπτυξη

προϋποθέτει, ταυτόχρονα με τη βελτίωση των οικονομικών συνθηκών

μιας κοινωνίας, τη βελτίωση των κοινωνικών και πολιτιστικών συνθηκών,

που σχετίζονται με την αξιοποίηση του ενδογενούς δυναμικού είτε αυτό

είναι ανθρώπινο είτε φυσικοί πόροι είτε η παράδοση ενός τόπου.

Τα τοπικά μουσεία εξυπηρετούν, όπως τουλάχιστον φαίνεται από την

ετυμολογία τους, κυρίως άτομα, τα οποία ζουν στα όρια μιας

συγκεκριμένης κοινότητας σε ότι αφορά τη ζωή και τον πολιτισμό της.

Σύμφωνα με την Αντζουλάτου-Ρετσίλα (1984:198) «η οργάνωσή του

διασώζει μαρτυρίες που συνθέτουν την ιδιαίτερη φυσιογνωμία της

γεωγραφικής περιοχής και της ανθρώπινης κοινωνίας που έζησε σε

αυτήν, καθώς και των δραστηριοτήτων που ανέπτυξε».

Ταυτόχρονα η αξία τους και η υποστήριξη τους προέρχεται από την

κοινότητα. Κάθε μουσείο, ως χώρος ανάδειξης και προβολής του

τοπικού πολιτισμού και παράδοσης, καθώς και ως φορέας που

συμμετέχει ενεργά στις πολιτιστικές εκδηλώσεις, αποτελεί ένα

αξιόλογο τμήμα του εγχώριου πολιτιστικού προϊόντος

(Δερμιτζάκη, Δοξανάκη & Λιναρδάκης, 2009).

Η περίπτωση του Ναυτικού Μουσείου Λιτοχώρου

1.

Ιστορικές μαρτυρίες, ίδρυση και σκοποί του μουσείου
Ευρήματα του 4ου π.Χ.αίωνα στο Δίον και στον ποταμό Βαφύρα

μαρτυρούν την ύπαρξη λιμενικής αποβάθρας στην περιοχή του

Λιτοχώρου από την εποχή του κράτους των Μακεδόνων.

Ιστορικά δεν αναφέρεται κανένα άλλο μέρος με οργανωμένη

ιστιοφόρο εμπορική ναυτιλία στην περιοχή του Θερμαϊκού,

εκτός από το Λιτόχωρο. Την κάμψη στις ναυτιλιακές

δραστηριότητες κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας ακολούθησε

ο σχηματισμός εστίας ένοπλης αντίστασης στην περιοχή στις αρχές

του 17ου αιώνα με συνέχιση της ναυτικής δραστηριότητας αλλά και

της πειρατείας από το λιμάνι των Αγίων Θεοδώρων. Η ναυτιλία

διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο κατά την επανάσταση του Ολύμπου το

1878, καθώς με Λιτοχωρίτικα πλοία μεταφέρθηκαν γυναικόπαιδα στη

Θεσσαλονίκη. Η Λιτοχωρίτικη ναυτιλία, λοιπόν, αποτελεί κύρια

συνιστώσα της διατήρησης της ελληνικής ταυτότητας της Θεσσαλονίκης

και, σε συνδυασμό με την υπόλοιπη ελληνική ναυτιλία, καθιέρωσαν στη

συνείδηση της κοινής γνώμης το Αιγαίο σαν θάλασσα ελληνική

(Βλαχόπουλος, 2007).

Η πολιτιστική ανάπτυξη, η διατήρηση, η ανάδειξη και η διάδοση της

τόσο σημαντικής ναυτικής πολιτιστικής κληρονομιάς του Λιτοχώρου

ενεργοποίησε μια μεγάλη ομάδα του ντόπιου πληθυσμού να προσφέρουν

τις γνώσεις τους, την εργασία τους, τα κειμήλιά τους και το όραμά τους

στην υπηρεσία της πολιτιστικής ανάπτυξης. Έτσι το 2003 συστάθηκε

νομικό πρόσωπο σωματειακού χαρακτήρα φίλων της ναυτικής παράδοσης του Λιτοχώρου και του ελληνικού έθνους με την επωνυμία

«Ναυτικό Μουσείο Λιτοχώρου» (Επιστολή προς τον Πρόεδρο του

Δημοτικού Συμβουλίου Λιτοχώρου, 2003). Ακολούθησε η σύνταξη του

καταστατικού υπ. αριθμ. 12/04 στις 20/4/2004, το οποίο επικυρώθηκε

από το Πρωτοδικείο Κατερίνης και το μουσειο ξεκίνησε επίσημα τη

δραστηριότητά του ως μη φυσικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου μη

κερδοσκοπικού χαρακτήρα (Βεβαίωση έναρξης εργασιών, 2004). Σύμφωνα με το πρακτικό της ίδρυσης του Ναυτικού Μουσείου

Λιτοχώρου σκοποί του μουσείου είναι οι εξής:

1. Η αναζήτηση, συλλογή, συντήρηση, διαφύλαξη και προβολή κάθε

αντικειμένου που έχει τη σημασία κειμηλίου και συνδέεται άμεσα ή

έμμεσα με τις γνωστές ή άγνωστες (που χρειάζονται έρευνα) σελίδες

της ναυτικής ιστορίας και παράδοσης του Λιτοχώρου και του έθνους

μας γενικότερα.

2. Η αναζωπύρωση στη νεολαία αλλά και στις επερχόμενες γενιές της

αγάπης για τη θάλασσα ως πηγή εθνικού μεγαλείου.

3. Η ενημέρωση των νέων όσον αφορά στην επαγγελματική εξασφάλιση

που παρέχει ο χώρος της ναυτιλίας, είτε πρόκειται για απασχόληση

εντός του πλοίου είτε εκτός.

4. Η περαιτέρω ανάπτυξη του Λιτοχώρου με την αξιοποίηση του

τουρισμού (Πρακτικό ίδρυσης, 2003).

2.

Δραστηριότητες του μουσείου

A) Εκθέσεις

2002: πρώτη άτυπη έκθεση ναυτικών κειμηλίων.

2004: μόνιμη έκθεση του μουσείου με κειμήλια της ναυτικής

παράδοσης του Λιτοχώρου.

2009: περιοδική έκθεση «Ξύλινα αυθεντικά ομοιώματα ιστιοφόρων

πλοίων από την αρχαιότητα μέχρι τον 20ό αιώνα», για την

οποία συντάχθηκε κατάλογος (Μορτάκη, 2009).

2011: δύο περιοδικές εκθέσεις: α) «Θωρηκτό Γ. Αβέρωφ 1911-2011.

Εκατό χρόνια ιστορίας από την καθέλκυση ως σήμερα» και

β) «Η ιστορία της χαρτογραφίας, 72 αυθεντικοί χάρτες από τον

15ο έως τον 19ο αιώνα από τη συλλογή του Ναυάρχου

Παπαλεξόπουλου».

2012: περιοδική έκθεση στα πλαίσια των εκδηλώσεων για τα 100 χρόνια

(1912-2012) από την απελευθέρωση και ενσωμάτωση της

Μακεδονίας στον εθνικό κορμό.

Β) Συνέδρια

2004: συμμετοχή στο Ε' Πανελλήνιο Συνέδριο Ναυτικών Μουσείων

στον Πειραιά.

2006: συμμετοχή στο ΣΤ' Πανελλήνιο Συνέδριο Ναυτικών Μουσείων

στο Γαλαξίδι.

2008: διοργάνωση του Ζ' Πανελληνίου Συνεδρίου Ναυτικών Μουσείων

στο Λιτόχωρο.

2010: συμμετοχή στο Η' Πανελλήνιο Συνέδριο Ναυτικών Μουσείων

στο Αργοστόλι.

Γ) Εκδηλώσεις

2004-2012: εκδήλωση για τη γιορτή του Αγίου Νικολάου.

2004-2012: εκδηλώσεις για τη Ναυτική Εβδομάδα με τη συμμετοχή

και των άλλων τοπικών φορέων.

2010: μνημόσυνο και αρτοκλασία για του Λιτοχωρίτες ναυτικούς που

έχασαν τη ζωή τους στο καθήκον.

2011: δημιουργία ιστοσελίδας (www.nmlitohorou.gr).

2012: αποκαλυπτήρια χάλκινου ανδριάντα του «Λιτοχωρίτη Ναυτικού».

2012: αποκαλυπτήρια μαρμάρινων προτομών των Λιτοχωριτών ναυτικών

Ν. Βλαχόπουλου και Μ. Κωφού, πλοηγών του ναυάρχου Βότση

στην ανατίναξη της τουρκικής ναυαρχίδας «Φετχί Μπουλέντ».

Συμμετοχή σε ραδιοφωνικές και τηλεοπτικές εκπομπές.

Δημοσιεύματα σε περιοδικό και ημερήσιο τύπο.

Δ) Εκπαίδευση

2004-2012: ξεναγήσεις σε σχολεία (πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και

τριτοβάθμια εκπαίδευση), σωματεία, συλλόγους,

στρατιωτικούς και ξένες αποστολές και αντιπροσώπους.

2008-2010: συμμετοχή στο περιβαλλοντικό πρόγραμμα Helmera Junior.

2011: δημιουργία ενημερωτικού φυλλαδίου του μουσείου.

3.

Η συμβολή του μουσείου στην ανάπτυξη της περιοχής.

Από την ανωτέρω απαρίθμηση των ποικίλων δραστηριοτήτων του

μουσείου συνάγεται ότι η παρουσία του στα πολιτιστικά δρώμενα

της περιοχής είναι έντονη, με αξιοσημείωτη τη συμμετοχή των πολιτών.

Από τα αρχεία του μουσείου προκύπτει ότι το επισκέπτονται 40-45

σχολεία ετησίως, καθώς και ικανός αριθμός Ελλήνων και Ευρωπαίων

τουριστών, οι οποίοι καταλύουν στις περίπου είκοσι ξενοδοχειακές

μονάδες της περιοχής, ειδικότερα κατά τους θερινούς μήνες, αλλά και

οι συμμετέχοντες στους τέσσερις μαραθώνιους Ολύμπου, που

διοργανώνονται ετησίως, με τη συμμετοχή περίπου 400 δρομέων σε

καθέναν από αυτούς . Εδώ αξίζει να σημειωθεί ότι το μουσειο δεν έχει

αναγνωριστεί ακόμη επισήμως από την αρμόδια υπηρεσία του

Υπουργείου Παιδείας, Πολιτισμού και Αθλητισμού, γεγονός που περιορίζει την προβολή του, καθώς δεν συμπεριλαμβάνεται στους

επίσημους κόμβους του υπουργείου. Επιπροσθέτως, το μουσείο για

τη λειτουργία του βασίζεται σε εθελοντές, καθόσον οι πόροι του δεν

επιτρέπουν την πρόσληψη προσωπικού, με αποτέλεσμα οι ώρες λειτουργίας του να είναι περιορισμένες. Αν αρθούν οι δύο αυτοί

περιορισμοί τα αποτελέσματα θα είναι θεαματικότερα. Αν εξετάσουμε τη γεωγραφική τοποθέτηση του μουσείου, θα

διαπιστώσουμε ότι σε μία ακτίνα δέκα μόλις χιλιομέτρων μπορεί

κάποιος να επισκεφθεί τον αρχαιολογικό χώρο του Δίου, στον

οποίο κατά τους θερινούς μήνες πραγματοποιείται το Φεστιβάλ

Ολύμπου, και το μουσείο, το Βυζαντινό Μουσείο της Μονής του

Αγίου Διονυσίου στο Λιτόχωρο, το Αλεξάνδρειο Ίδρυμα Λιτοχώρου,

το Ναυτικό Μουσείο και άλλα μικρότερα λαογραφικά μουσεία στην

περιοχή. Μελλοντικά προβλέπεται να λειτουργήσει στο Λιτόχωρο

και το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Ολύμπου, το οποίο σήμερα είναι

υπό κατασκευή. Πρόκειται για μία πολύπλευρη πολιτιστική πρόταση,

η οποία ενισχύει τον πολιτιστικό τουρισμό στην περιοχή

(Garrett-Petts, 2005).

Σύμφωνα με τα αρχεία του Μουσείου, αλλά και με την κίνηση στα

εμπορικά καταστήματα της περιοχής, και ιδιαίτερα στα δύο

καταστήματα με είδη λαϊκής τέχνης, που έχουν ανοίξει πρόσφατα

στον κεντρικό δρόμο του Λιτοχώρου, απέναντι από το Μουσείο,

στα οκτώ χρόνια λειτουργίας του έχει παρατηρηθεί αύξηση των

επισκεπτών στο Λιτόχωρο, κυρίως Ελλήνων, ειδικά κατά τους μήνες

Οκτώβριο έως Μάιο (που δεν αποτελούν μέρος της τουριστικής σεζόν

στην περιοχή) και συνήθως τα Σαββατοκύριακα. Όσον αφορά στις

ηλικιακές ομάδες, το Μουσείο επισκέπτονται όλες οι ηλικίες και

επίσης παρατηρείται αύξηση του μορφωτικού επιπέδου των επισκεπτών.

Τα στοιχεία αυτά προκύπτουν από έρευνα με ερωτηματολόγιο, η οποία

διενεργείται από τη γράφουσα στο μουσειο, και βρίσκεται ακόμη σε

εξέλιξη. Η εκμετάλλευση της πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής

θα επιφέρει περαιτέρω ανάπτυξη στην οικονομία και τον πολιτισμό

(Κακούρου-Χρόνη, 2012) με σημαντική τη συμβολή του Ναυτικού

Μουσείου Λιτοχώρου.

Επίλογος

Είναι γεγονός ότι ο πολιτιστικός τουρισμός κατέχει σημαντική

θέση στον τομέα της πολιτιστικής πολιτικής κάθε τόπου.

Αυτό επιβεβαιώνεται από έρευνες τόσο σε τοπικό όσο και σε

διεθνές επίπεδο, οι οποίες επιβεβαιώνουν τη σημαντικότητά του

στην ανάπτυξη ενός τόπου. Τα οφέλη, εξάλλου, που

προκύπτουν από την άσκηση αυτής της πολιτικής είναι πολύπλευρα,

τα οποία μπορούν να διαχωριστούν σε οικονομικά, κοινωνικά και

πολιτιστικά. Τα μουσεία, ως χώροι διαφύλαξης και συντήρησης της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, αποτελούν πόλους έλξης τουριστών,

καθώς συνιστούν μία δραστηριότητα αναψυχής στον ελεύθερο χρόνο

των ατόμων, και αποτελούν, συνάμα, ισχυρούς μοχλούς βιώσιμης

ανάπτυξης ενός τόπου.

Η σύνδεση του πολιτισμού με τη βιώσιμη ανάπτυξη αποτελεί σχετικά

πρόσφατο πεδίο ερευνητικού ενδιαφέροντος, γεγονός που προέκυψε

από τις θεωρίες που υποστηρίζει η σύγχρονη μουσειολογία.

Ακόμα και η ολοένα αυξανόμενη προσπάθεια των μουσείων να

«ανοίξουν» και να καταστούν πιο προσιτά σε όλες τις κατηγορίες κοινού εμπίπτει στη σφαίρα της ανάπτυξης και της τοπικής ενίσχυσης. Μελετώντας ένα τοπικό μουσείο, το Ναυτικό Μουσείο Λιτοχώρου,

προσπαθήσαμε, μέσα από μία συνοπτική παρουσίαση του ιστορικού

της ίδρυσής του, των σκοπών, για τους οποίους δημιουργήθηκε,

και των δραστηριοτήτων του, με επιγραμματικό τρόπο, να αναδείξουμε

τη συμβολή του στην ανάπτυξη του τόπου, στον οποίον λειτουργεί.

Τα συνοπτικά ιστορικά στοιχεία στην αρχή του δεύτερου μέρους ενδυναμώνουν τον λόγο ίδρυσης του συγκεκριμένου μουσείου στην

περιοχή και, επίσης, ενισχύουν τη σύνδεσή του με την τοπική ιστορία.

Τέλος, είναι σημαντικό να προσθέσουμε ότι η έρευνα κοινού που

διενεργείται στο μουσείο, θα φέρει στο φως περισσότερα στοιχεία

και θα συμβάλει στο να καταστεί το μουσείο πιο ανταγωνιστικό και

ελκυστικό, δεδομένου ότι στην περιοχή υπάρχουν αρκετοί χώροι

πολιτισμού. Με τον τρόπο αυτόν, πέρα από την προβολή της τοπικής

ιστορίας, θα ενισχύσει ακόμη περισσότερο την οικονομία της

ευρύτερης περιοχής.

Βιβλιογραφία Ξενόγλωσση:

Besculides, A. etal.

(2002). Residents' perceptions of the cultural benefits of tourism.

Annals of Tourism Research, 29 (2).

Cengiz H., Ery.Imaz, S. S., Ery.Imaz, Y. (2006).

The Importance of Cultural Tourism in the EU Integration Process.

Στο:42ndIsoCaRPCongress2006.

Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στο

http://www.isocarp.net/Data/case_studies/884.pdf.

Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 27/12/2012.

Coccosis, H. & Nijkamp, P. (Eds.). (1995). Sustainable

Tourism Development.

London: Avebury Press.

Enright, M. & Newton, J. (2004). Tourism destination

competitiveness: a quantitative approach. *Tourism Management*, 26 (6), 777-788.

Garrett-Petts, W. F. (Ed.). (2005).

The Small Cities Book. On the Cultural

Future of Small Cities. Vancouver: New Star Books.

Kennedy, I. O. (2002). Cultural Tourism in Kenya.

Annals of Tourism Research, 29 (4).

MakIntosh, R. W. & Goeldner, C. R. (2000).

Tourism: Principles, Practices, Philosophies.

New York: John Wiley.

Millar, S. (2008).

Cultural Tourism Management in a Global Context.

Στο: ICOMOS International Tourism Committee, AER

Seminar on Cultural Tourism,

Ustron, 14th May 2008.

Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στο:

http://www.aer.eu/fileadmin/user_upload/Commissions/

[CultureEducation/EventsAndMeetings/2008/Ustron_140508/Cultural_Tourism_Management_in_a_Global_Context_Paper_SM_14.05.08.pdf](http://www.aer.eu/fileadmin/user_upload/Commissions/CultureEducation/EventsAndMeetings/2008/Ustron_140508/Cultural_Tourism_Management_in_a_Global_Context_Paper_SM_14.05.08.pdf).

Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 27/12/2012.

Richards, G. (Ed.). (2001).

Cultural attractions and European tourism. Wallingford: CABI.

World Tourism Organization. (1985).

Understanding Tourism: Basic Glossary.

Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στο

<http://media.unwto.org/en/content/understanding-tourism->

basic-glossary. Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 6/1/2013.
Ελληνόγλωσση: Αντζουλάτου-Ρετσίλα, Ε. (1984). Η μουσειογραφική

δικαίωση της τοπικής συλλογής Μνήμης και Πείρας: η περίπτωση

του Λαογραφικού Μουσείου Άρτας. Στο
ICOM, πρακτικά Α' Συνάντησης Μουσειολογίας:

Το μουσειο στη Σύγχρονη Κοινωνία.
Αθήνα: 29-31/10/1984, 198-202.
Αραποστάθης, Ε. Μοντέλα ανάλυσης της τουριστικής κατανομής

των ελληνικών μουσείων. 9ο Πανελλήνιο Γεωγραφικό Συνέδριο,

πρακτικά συνεδρίου, 690-696.
Βλαχόπουλος, Ν. (2007). Λιτόχωρο: το ναυτιλιακό λίκνο της

Βόρειας Ελλάδας.
Shipping Finance, 136, 31/10/2007, 16-17.
Βλαχόπουλος, Ν. (5/11/2003).
Επιστολή προς τον Πρόεδρο του Δημοτικού Συμβουλίου

Λιτοχώρου. Θέμα: Ναυτικό Μουσείο Λιτοχώρου.
Δ.Ο.Υ. Β' Κατερίνης. (21/6/2004).
Βεβαίωση έναρξης εργασιών μη φυσικού προσώπου.
Δερμιτζάκη, Κ., Δοξανάκη, Τ. & Λιναρδάκης, Μ. (2009).

Πολιτιστικός τουρισμός και τοπικά μουσεία: παράγοντες που

επιηρεάζουν τη μεταξύ τους σχέση.

Το μουσειο (6), 20-29.

Δογάνη, Ε. (2009).

Η ανάπτυξη του τουρισμού στην Ελλάδα. Αδημοσίευτη

πτυχιακή εργασία. Κοζάνη: Τ.Ε.Ι. Κοζάνης.

Ζούνης, Π. (2012).

Η ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού σε συνάρτηση με την

εξέλιξη του τοπικού μουσειακού πολιτιστικού προϊόντος.

Παρουσίαση στην Διημερίδα Μονάδας Καινοτομίας και

Επιχειρηματικότητας (ΜΟ.Κ.Ε.) Τ.Ε.Ι. Αθήνας «Καινοτόμος

Επιχειρηματικότητα. Στόχος και Διέξοδος στην κρίση»,

15-17 Μαρτίου 2012. Τ.Ε.Ι. Αθήνας.

Κακούρου-Χρόνη, Γ. (2012). Τοπικά μουσεια:

η πολιτισμική τους δυναμική στην τοπική κοινωνία και

πέρα από αυτή. Μελέτη περίπτωσης: Κουμαντάρειος Πινακοθήκη
Σπάρτης –παράρτημα της Εθνικής Πινακοθήκης.

Στο Μπ. Βέμη & Ε. Νάκου (Επίμ.). (2012).

Μουσεια και Εκπαίδευση. Αθήνα: Νήσος, 231-240.

Κοκκώσης, Χ. & Τσάρτας, Π. (2001).

Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και περιβάλλον.

Αθήνα: Κριτική.

Μορτάκη, Σ. (2009). Σχεδιάζοντας την έκθεση: μία σύντομη

αναδρομή στη ναυσιπλοΐα και τη ναυπηγική τέχνη της Ελλάδας

από την Προϊστορία έως τον 20ο αιώνα. Στον οδηγό της Έκθεσης

«Ξύλινα αυθεντικά ομοιώματα ιστιοφόρων πλοίων από την

αρχαιότητα μέχρι τον 20ό αιώνα». Λιτόχωρο: Ναυτικό Μουσείο

Λιτοχώρου, 4 –10.

Ναυτικό Μουσείο Λιτοχώρου. (2011).

Ενημερωτικό φυλλάδιο. Λιτόχωρο: Ναυτικό Μουσείο.

Παρασκευαΐδης, Μ.(1960).

Τουρισμός. Νεότερο Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό, τ. ΙΖ. 753-756.

Αθήνα: Εγκυκλοπαιδική Επιθεώρηση «Ήλιος».

Πασχαλίδης, Γ. (2002).

Η συμβολή του πολιτισμού στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη.

Στο Γρ. Πασχαλίδης & Α., Χαμπούρη-Ιωαννίδου.

Οι διαστάσεις των πολιτιστικών φαινομένων.

Εισαγωγή στον πολιτισμό.

Πάτρα: ΕΑΠ, 221-243.

Παυλογεωργάτος, Γ. & Κωνσταντογλου, Μ. (2004).

Πολιτισμικός τουρισμός:

Η περίπτωση της Ελλάδας. Στο Ν. Βερνίκος,

Σ. Δασκαλοπούλου, Φ. Μπαντιμαρούδης,
Ν. Μπουμπάρης & Δ. Παπαγεωργίου (2004).
Πολιτιστικές βιομηχανίες. Διαδικασίες, υπηρεσίες,

αγαθά. Αθήνα: Κριτική, 59-84.

Πρακτικό Ίδρυσης Ναυτικού Μουσείου Λιτοχώρου, 19/10/2003.

Πρωτοδικείο Κατερίνης. (20/4/2004).

Καταστατικό ίδρυσης του μουσείου, αριθμ. 12/04.

Σκαλτσά, Μ. (2007).

Για την μουσειολογία και τον πολιτισμό. Θεσσαλονίκη: Εντευκτήριο.